

KADER DİYEMEZSİN SEN KENDİN ETTİN

Bir kişi eğer başarılı bir eğitim hayatı istiyorsa ona göre çalışmalıdır. Hiç çalışmayarak karşılaştığı başarısızlığı kadere bağlayamaz.

Kader; dilimize pelesenk olmuş, olur olmaz her yerde kullandığımız bir kavramdır. Çoğunlukla anlamını tam düşünmeden kullanırız. “Kader utansın”, “Allah yazdıysa bozsun”, “kaderin böylesine yazıklar olsun” ve bunlara benzer kullanılan bir dizi söz vardır dilimizde. Peki nedir gerçekten “Kader”? Etraftan duyup öğrendiğimiz gibi değiştiremeyeceğimiz, Allah'ın bizi yaratmadan önce bizim için belirlediği bir yol mu? Yani bizim irademiz dışında gelişen alın yazımız mı?

Arapça bir kelime olan kader ölçü¹ anlamına gelmektedir. Yani Allah'ın herşeye bir ölçü koyması demektir. Tâ-hâ Suresi 3. ayette Allah şöyle buyurur:

Allah her şey için bir ölçü koymuştur.

Evrende var olan herşeyi Allah yaratmıştır. Bunda kimsenin en ufak bir şüphesi olmaz. Yerler, gökler, insanlar, hayvanlar, bitkiler, teneffüs ettiğimiz hava, kısacası en küçüğünden en büyüğüne var olan herşey Allah'ın eseridir. Yüce Allah bunları bir düzen içinde bir ölçü ile yaratmıştır. Var olan herşey için bir işleyiş, bir oluş ölçüsü koymuştur. Her varlık, her olay bu ölçü içerisinde meydana gelir, gelişir ve yok olur. İşte bu ölçüye “Kader” denir. Türkçede kullandığımız “kadar”, “miktar” kelimeleri de burdan gelmektedir. Furkân Suresi 2. ayette şöyle buyrulur:

Göklerin ve yerin hâkimiyeti O'nun elindedir. Ne bir çocuk edinmiştir ne de hâkimiyette bir ortağı vardır. O, her şeyi yaratmış ve her şeye bir ölçü koymuştur.

Bir çiftçi bir ürün elde etmek için önce o ürünün tohu-

munu uygun mevsimde toprağa eker, sonra tohumun cinsine göre belli aralıklarla sular, gübresini verir. Bazen bitki dalları büyürken sarılsın diye toprağa çı-talar çakar. Mevsimi geldiğinde de emeğinin karşılığı olarak ürünü hasat eder. Neden böyle yapar? Çünkü ürün elde etmenin kanununu (ölçüsü) Allah, böyle belirlemiştir. Eğer çiftçi tohumu eker ama gerektiği gibi bakımını yapmazsa ya da ürün olduktan sonra toplamazsa ölçüye uygun davranmadığı için istediği ürünü elde edemez. Başka bir örnek olarak da hava olaylarına bakalım. Yağmurun yağması için bulutların Allah'ın koyduğu ölçüye uygun olarak hareket etmesi gerekir. Hava açıksa ve bulut yoksa yağmur yağmaz. Mevsimler de bir düzen ve ölçü içindedir. Daha bunlar gibi binlerce örnek verilebilir. Bunlarda olduğu gibi Allah herşey için bir ölçü koymuştur ve onu değiştirmeyeceğini söylemiştir. Furkân Suresi 22. ayette şöyle buyrulur:

...Allah'ın yasında değişiklik bulamazsınız.

İnsan diğer yaratılanlardan farklı olarak sorumlu bir varlık olarak yaratılmıştır. Allah ona, sorumluluğu yerine getirmeyi sağlayacak özgür bir irade vermiştir. Bu irade sayesinde davranışlarını seçer. Yani yaptığı şeyleri bilerek isteyerek yapar ve sonuçlarına da katlanmak zorunda kalır. İnsan suresi 1. ve 2. ayetlerde Yüce Allah insanı gören ve dinleyen bir varlık haline getirip ona doğru yolu gösterdiğini bildirmektedir. Bundan sonra dileyen iman eder dileyen de inkar eder.² Allah insana doğru yolu elçiler ve onlara indirdiği kitaplarla

1 El-İsfehani, Ragıp, Müfredat, çev: Türker,Yusuf, Pınar Yayınları, İstanbul-2016, s.1168.

2 “Biz insanı çok bileşenli döllenmiş yumurtadan yarattık. Yıpratıcı bir imtihandan geçireceğiz; bu nedenle onu gören ve dinleyen bir varlık haline getirdik. Ona doğru yolu gösterdik; dilerse görevini yapar dilerse o yolu görmezlikten gelir” İnsan Suresi 1ve 2. Ayetler.

göstermiştir. İbrahim suresi 4. ayette şöyle buyrulur;

Biz her Rasûlü kendi halkının diliyle gönderdik ki; onlar için herşeyi ortaya koysun. Bundan sonra Allah sapıklığı tercih edeni sapık sayar, hidayeti tercih edeni de yoluna kabul eder. Daima üstün ve bütün kararları doğru olan O'dur.

İnsanın yapması ve yapmaması gereken her şey bu şekilde ona öğretilmiştir. Bundan sonra insanın görevi Allah'ın isteği ölçüsünde hareket ederek yaşamaktır. Allah doğrunun ve yanlışın ölçüsü koymuştur. Eğer bir kişi doğruluk ölçülerine uyarsa doğru yola, yanlışlık ölçülerine uyarsa da yanlış yola girer. Yolunun doğru mu yanlış mı olduğunu anlaması için mutlaka İslâm dinini çok iyi bir şekilde bilmesi de gerekmez. Allah, dini fıtrat olarak tanımlar. O, insanları buna göre yaratmıştır.³ Dinin fıtratı yani insanın yapısını oluşturan kanun ve kurallardan ibaret olması da bize doğru ve yanlış bulmamız konusunda yardım eder. Vücumuz nasıl bozuk bir gıdayı kabul etmiyor ve tepki veriyorsa Allah'ın yanlış kabul ettiği şeye de öyle tepki verir. Çünkü Allah bizi de varlıkları yarattığı aynı ölçüyle yaratmıştır. İyiliğin de kötülüğün de ölçüsünü bizim içimize yerleştirmiştir. Böylece yanlış bir davranışta bulunduysak içten içe bunu farkedebiliriz ve vazgeçmemiz gerektiğini biliriz. Mesela içki içen biri "bi bırakamadık şu mereti" gibi cümleler kurar. Yine insanların çoğu dindar olduğunu

düşündüğü birini görünce "ah keşke ben de senin gibi olsam der". Çünkü bunlar fıtrî şeylerdir.

Asrı Saadetten sonra oluşmaya başlayan ve günümüze kadar gelen geleneksel İslâm inancına baktığımızda doğa olayları ve evrenin işleyişi ile ilgili konularda "kader" kelimesinin ölçü olarak kabul edildiğini ancak insan davranışa gelince alın yazısı haline geldiğini görüyoruz. Önemli İslâm âlimlerinden biri olan Ömer Nasuhi Bilmen kaderin tanımını şöyle yapar. *"Herhangi bir şeyin belirli bir şekilde meydana gelmesini, Cenab-ı Hakkın ezelde dilemiş olmasına kader denir."*⁴

Rivayetlere baktığımızda iki farklı yaklaşım görmekteyiz. Bazılarında kader, iman esasları arasında zikredilmezken (Buhârî, "İmân", 37; Tirmizî, "Fiten", 63) bazılarında hayrı ve şerriyle birlikte kadere iman etmenin gerektiği belirtilmiştir (Müslim, "İmân", 37; Tirmizî, "İmân", 4). Allah önce kalemi yaratmış ve ona vâki olacak her şeyi yazmasını emretmiştir (İbn Ebû Âsım, I, 48-55). Her insanın cennette ve cehennemdeki yerinin yanı sıra mümin (saîd) veya kâfir (şakî) olduğu da yazılmıştır. Mümin olan kimse müminlerin amelini, kâfir olan da kâfirlerin amelini işler, herkese yapacağı amel kolaylaştırılır (Müslim, "Kader", 6). Kul ilâhî planda cennet ehlinden olduğu halde cehennem ehlinin amelini işleyebilir, cehennem ehlinden olduğu halde cennet ehli gibi davranabilir, fakat sonuç planlandığı şekilde gerçekleşir (Buhârî, "Kader", 5; Müslim, "Kader",

³ "Sen yüzünü dosdoğru bu dine, Allah'ın yaratıklarda geçerli kanununa çevir. O, insanı da buna göre yaratmıştır. Allah'ın yarattığının yerini tutacak hiçbir şey yoktur. Ama insanların çoğu bunu bilmezler" Rûm Suresi 30. Ayet.

⁴ Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlimihali, İpek Yayınları, İstanbul-2003, s.41.

12). İnsan faydalı olanı yapmak için gayret göstermeli ve Allah'tan yardım dilemelidir; başına bir iş gelince de, "Şöyle yapsaydım şöyle şöyle olurdu" dememeli, "Allah'ın takdiri" demelidir (Müslim, "Kader", 34). Hz. Âdem'in günah işleyip cennetten çıkması önceden belirlenmiş bir kaderle gerçekleşmiştir (Buhârî, "Kader", 11; Müslim, "Kader", 14-15). Rivayetlerin bir kısmında da Hz. Peygamber'in dualarında kaderin kötüsünden Allah'a sığındığı ve aynı şeyi ashabına tavsiye ettiği ifade edilir (Buhârî, "Kader", 13; İbn Ebû Âsım, I, 163-169). Resûl-i Ekrem ayrıca hastalığa yakalananların tedavi görmesinin gerektiğini ve bunun da bir kader olduğunu açıklamıştır (Tirmizî, "Tıb", 21). Hz. Ömer, veba salgını yüzünden Şam'a girmeyip geri dönmesini kaderden kaçış olarak değerlendiren Ebu Ubeyde'ye, hiçbir fiilin kaderin kapsamı dışında kalmadığını ve dolayısıyla bulaşıcı hastalık bulunan bir beldeye girmemenin de bir kader olduğunu, nitekim Allah'ın bir kaderinden Allah'ın diğer kaderine kaçtığını söylemiştir. Orada bulunan sahabilerden Abdurrahman b. Avf Rasulullah (sav) dan şu sözü işittiğini bildirmiştir: Herhangi bir yerde veba olduğunu duyarsanız oraya girmeyin. Bulunduğunuz yerde o hastalık ortaya çıkarsa oradan kaçıp gitmeyin. Bunun üzerine Hz. Ömer Allah'a hamd etmiş ve geri dönmüştür. ⁵ Yine Hz. Ömer, günahları kaderin sevgiyle işlediğini iddia eden bir kişiyi de cezalandırmıştır. ⁶

Geleneksel kader inancı; insan ne yaparsa yapsın Allah'ın ezelde tayin etmiş olduğu yoldan çıkamayacağı üzerine kurulmuştur. Yukarıda bahsedilen rivayetlerden birinci kısmı doğru kabul etmiş ve insan ne yaparsa yapsın Allah'ın kendisi için ezelde yazdığını yaşamasını iman esası olarak görmüştür. Şu an kendini Müslüman olarak tanımlayan kişilerin neredeyse tamamı buna imanı zorunlu görmektedirler. Bu anlayışta insan pasiftir. Özgür iradesinin bir anlamı kalmaz. Ancak Kur'ân'a baktığımızda, kader probleminin odak noktasını oluşturan insanların fiilleri konusunda, dileyenin iman, di-

le-
yenin
inkâr ede-
bileceği, itaat ve is-
yanın insanın iradesine bağlı
kılındığı, kişilerin işledikleri ameller
karşılığında cennete veya cehenneme girecekleri,
iyi işlerinin lehlerine, kötü işlerinin aleyhlerine olduğu
ve Allah'ın kullarına asla zulmetmediği ifade edilmiştir.⁷

Gelenekte kader inancı; insanın yaptığı suçu kabul-
lenmek istememesidir. Sorumluluğunu başkasına
yükleme ve suçunu birine atmak çabasıdır. İnsan, en
kolay yolu bunu Allah'ın önceden belirlediğine inanıp
vicdanını rahatlatmakta bulmuştur. Kişinin bütün dav-
ranışlarını Allah ezelde belirlemişse işlediği haramı
işlememek gibi bir şansı yok demektir. Böylece yapı-
lan bütün hatalar Allah'a mal edilmiş ve sorumluktan
kaçılmıştır. Oysa Allah her şeyi önceden belirlemişse
başarıda da başarısızlıkta da insanın pasif olması ge-
rekir ancak görüyoruz ki, bu inanç hep başarısızlık du-
rumunda ortaya çıkmaktadır. Başarılı hiçbir insan ka-
derim buymuş demez, çalıştım ve kazandım der. Ama
başarısızlık durumunda suç hemen kadere dolayısıyla
Allah'a atılır. Her katil, her hırsız, kısacası her günah-
kar kader mahkumdur. İki sene önce kendine eş ara-
mak için bir TV programına katılan bir adam daha önce
üç evlilik yaptığını, bunların ikisinin dini nikahlı, birinin
resmî nikahlı olduğunu söylemişti. Sonra pişkin bir şe-
kilde dini nikahlı olan iki eşini de öldürdüğünü ekle-
mişti. Bu olay medyada uzun süre ses getirdi ve tepki
aldı. Bu tepkiler üzerine bu şahıs kendisini "ne yap-
yım benim de kaderim böyleymiş, Allah böyle yazmış"
diye savundu. Adamın savunması geleneksel kader
inancına göre doğrudur.

İnsanların fiilleri ezelde Allah tarafından bilindiği için
bunlar vuku bulsaydı iyi fiil sahiplerinin övülmesi ve
kötü fiil yapanların yerilmesi anlamsız kalırdı ve so-

⁵ Buhari, Kitabı-Tıb, Taun Babı, hadisno:5729.

⁶ YAVUZ, Yunus Şevki, TDVİA, 2001, cilt:24, s.59.

⁷ (el-Kehf 18/29; es-Secde 32/19-20; Sebe' 34/37-38; Yâsîn 36/54, 63-64).

nuç olarak bu durum adaletle bağdaşmazdı. Kulun cennete veya cehenneme girmesi ilâhî ilmin değil iyi veya kötü amel işlemenin sonucudur. Bu sebeple kimse iyi amel işlemeyen cennete, kötülük yapmadan da cehenneme girmez. Fiilleri Allah önceden belirlemiş olsaydı Allah'ın elçiler göndererek emirler vermesi ya da yasaklar koymasına ne gerek vardı. Çünkü insanın Allah'ın belirlediği şeyin dışına çıkması mümkün değildir. Kimseye haksızlık yapmayacağını söyleyen Yüce Allah'ın bu şekilde bir yazgı yazması çelişki doğururdu. Ama Allah'ın dininde çelişki olmaz. Bu düşünce Kur'an'ın gerçek anlamıyla bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Kur'an'ı Kerim; Allah'ın insana, insan istemedikçe kötü bir son yazmadığından, O'nun hepimizin doğru yolda olmasını istediğinden bahsetmektedir.

Müşrikler diyecekler ki: “Allah bizim (iman etmemizi) tercih etseydi ne biz şirke düşerdik ne de atalarımız. Birşeyi haram da kılmazdık.” Onlardan öncekilerde bu yalana sarıldılar ve sonunda azabımızı tattılar. De ki “yanınızda bir bilgi var mı ki çıkarıp bize gösteresiniz. Siz sadece varsayımınızın peşine takılmışsınız, sadece yalan söylüyorsunuz.” De ki: “susturucu delil Allah'ın yanındadır. Eğer tercihi Allah yapsaydı elbette hepinizi yola getirirdi.” (En'âm 6/148-149)

...İnsanlardan bazıları der ki: “Rabbimiz! Bize ne vereceksen bu dünyada ver!” Onların ahirete alacakları yoktur. Kimileri de şöyle der: “Rabbimiz! bize dünyada güzellik ver Ahirette de güzellik ver. Bizi ateş azabından koru!” Bunlardan herbirinin kazandıklarından bir pay vardır... (Bakara 2/200-202)

İnsan, bir şeyi elde etmek için önce onu istemeli, son-

ra da o doğrultuda çalışmalıdır. Bu bazen çok zordur. Ama hiçbir başarı ya da güzellik kendiliğinden gelmez. Ayetlerden de anladığımız gibi Allah insanın davranışının sonucunu kendisine vermektedir. Bir kişi eğer başarılı bir eğitim hayatı istiyorsa ona göre çalışmalıdır. Hiç çalışmayarak karşılaştığı başarısızlığı kadere bağlayamaz. Yine sürekli sağlıksız beslenerek hastalanıp sonra da “kader ne yapayım” diyemez. Yurt dışında birçok hastanede hastaların sigara içmeye devam ettikleri sürece tedaviye kabul edilmediğini biliyoruz. Nefsine engel olamayıp ya da kendini zora sokmak istemediği için çalışmayıp suçu Allah'a atmak İslâm'a göre kabul edilebilir bir davranış değildir.

İnsanların kendi elleriyle yaptıkları yüzünden karada ve denizde bozulmalar oldu. Bu, ettiklerinin bir kısmını bulsunlar diyedir. Bakarsın vazgeçerler. (Rûm 30/41)

Başınıza ne musibet gelse kendi elinizle yaptığınız yüzündendir. Allah birçoğunu da bağışlar. (Şûrâ 42/30)

Sonuç olarak; insan, başına gelen iyiliğin de kötülüğün de sebebidir. Allah bizi bu dünyada yıpratıcı bir imtihandan geçirmektedir. Karşımıza bir sürü zorluk çıkacaktır elbette. Ama bu zorluklar karşısında ne yapacağımız bize kalmıştır. İster imtihanın gereğini doğru bir şekilde yapar ve kazanırız, istersek de yanlış seçer kaybederiz. Başarı istiyorsak çalışmalıyız, hasta olmak istemiyorsak sağlıklı beslenmeliyiz, cenneti istiyorsak Allah'ın emirlerine uymalı, yasaklarından kaçınmalıyız. Yani imtihanın sonucunu biz davranışlarımızla belirleyeceğiz. Tembelliğimiz, samimiysizliğimiz ya da acizliğimiz sonucunda başımıza gelen kötü şeylere kader diyemeyiz; çünkü biz kendimiz ettik.